

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СУГЕСТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядаються питання застосування сугестивних технологій у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів. Автор ділиться досвідом використання сугестивних технологій у навчально-виховному процесі ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди».

Ключові слова: сугестивні технології, навчально-виховний процес, психологічний вплив на колектив.

В статье рассматриваются вопросы применения суггестивных технологий в учебно-воспитательном процессе высших учебных заведений. Автор делится опытом использования суггестивных технологий в учебно-воспитательном процессе ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»

Ключевые слова: суггестивные технологии, учебно-воспитательный процесс, психологическое влияние на коллектив.

In the article the questions of application of sugestivnikh technologies are examined in to educational-educate process of higher educational establishments. An author is divided experience of the use of sugestivnikh technologies in to educational-educate process of DVNZ «Pereyaslav-Khmelnickiy of DPU of the name of Hryhorij Skovorodi».

Keywords: sugestivni technologies, educational-educate process, psychological influence on a collective.

Постановка проблеми. У дослідженнях питань теорії і практики виховання педагогіка широко використовує досягнення суміжних наук, які розкривають закономірності психічного життя людини. Серед багатопланових наукових пошуків, присвячених способам і видам впливу на психічну сферу людини, значне місце займає проблема навіювання (сугестія). Сугестивна технологія, відповідно до педагогічних технологій, є засобом психологічного впливу на колектив, який навчається. Цей засіб, керуючи тими чи іншими реакціями або процесами в організмі людини, викликає ефект розширення пізнавальних і репродуктивних можливостей особистості, що в цілому спричиняє інтенсифікацію навчального процесу, оскільки

сугестія – це форма емоційно-вербального керування різними психічними, психофізіологічними та фізіологічними реакціями людини.

Сугестивні технології допомагають застосовувати саморегуляцію станів у здійсненні психокорекції педагогічних впливів особистості в процесі навчання і виховання, а також опанувати тренінги з керування психофізичними та духовними силами людини, розвинути творче самовираження та його механізми, освоїти тренінги спілкування та «самоконтролю».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Феномен навіювання з давніх часів цікавив людство. Палкими прихильниками використання його у педагогіці XIX-XX ст. були представники різних галузей науки, мистецтва та педагогічної практики. Серед них – С.Кравков, А.Макаренко, Л.Толстой, А.Токарський. Чимало для розкриття таємниць підсвідомої сфери людської психіки дали дослідження російських фізіологів В.Бехтерева, І.Павлова та І.Сеченова. Вони заклали основу для перших досліджень у галузі гіпнопедії – початкового напрямку сугестопедагогіки, розвиток якого в 1936 р. започаткував доктор медичних наук А. Свядощ. Гіпнопедичні дослідження, проведені у той час, засвідчили ефективність запам'ятовування навчальної інформації у стані природного сну. Однак гіпнопедія виявила низку організаційно-педагогічних обмежень. В Україні гіпнопедичні дослідження проводив учений-мовознавець Л. Близниченко. Вони стосувалися, зокрема, вивчення мовлення, його інтонаційних особливостей як основи методу введення-закріплення інформації в пам'яті людини під час природного сну. Проблеми впливу гіпнопедичного навчання на стан здоров'я студентів вивчали: Н.Кольченко, С.Молдавська, Г.Шевченко під керівництвом завідувача Лабораторією вищої нервової діяльності професора А. Хільченка. Вони довели, що гіпнопедичне навчання не справляє шкідливого впливу на функціональний стан кори головного мозку людини. Уже в процесі становлення гіпнопедії започаткувалися два інші напрями сугестопедагогіки – ритмопедія та

релаксопедія. Коли ритмопедія, спираючись на дослідження сприйнятої інформації у стані певних фаз гіпнотичного сну, швидко зійшла з педагогічної сцени, майже не залишивши після себе слідів, то релаксопедія, розвиваючись паралельно із сугестопедією, відкрила черговий етап розвитку сугестопедагогіки. Вона уникла тих обмежень, які були властиві гіпнопедії та ритмопедії. Глибокі релаксопедичні дослідження зв'язані, насамперед, з іменем І.Шварца. Разом із дослідниками В.Бакєєвим, С.Лібіхом, Т.Метельницькою, Б.Мойсеєвим, Е.Рейдером, А.Садовською, Г.Соборновим, Б.Чарним йому вдалося визначити оптимальні умови запам'ятовування навчального матеріалу в умовах прогресивної м'язової релаксації та автотренінгу, розробити методику проведення релаксопедичних занять.

Мета написання статті. Постановка мети і завдань статті полягає в аналізі проблеми, можливостей та перспектив її вирішення та в шляхах її реалізації у навчальному процесі ВНЗ. Досвід роботи зі студентами ДВНЗ «Переяслав-Хмеменицький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди дає можливість зробити висновок, що досліджувана проблема є актуальною як в теоретичному, так і у практичному аспекті.

Виклад основного матеріалу. Релаксопедичне навчання вирізняється доступністю та простотою:

1. Можливість точно орієнтуватися на різні вікові категорії осіб, що навчаються, в тому числі й школярів.
2. Прискорене навчання визначає організацію і методику занять, що потребує відмови від традиційної системи навчання.
3. Організація релаксопедичного навчання не потребує спеціального обладнання: заняття можуть відбуватися в будь-яких умовах ВНЗ, що дає можливість масово впроваджувати таке навчання.
4. Основою релаксопедичного навчання є психічна саморегуляція, яка має велике профілактичне значення. Керування психічним станом відбувається спершу через регуляцію психічного стану особи за

допомогою та під керівництвом викладача, а в міру того, як опановується аутотренінг, переходить в психосаморегуляцію.

5. Основною умовою ефективності в деяких методах прискореного навчання є спеціальна підготовка викладача, який повинен мати певні психічні якості. Цей метод дає можливість будь-якому викладачеві опанувати прийоми психорегуляції.

Зазначимо, що застосування сугестопедагогіки в той час обмежувалося витратою часу на введення студентів у стан прогресивної м'язової релаксації та аутотренінгу, що вимагало до того ж певних психотерапевтичних навичок у викладача. Уникнув цих обмежень черговий напрям сугестопедагогіки – сугестопедія, розвиток якої почався в 1966 р., коли в Болгарії на базі секції сугестології при інституті ім. Т.Самодумова був створений Науково-дослідний інститут сугестології, творчий колектив якого очолив Г.Лозанов. Колектив болгарських дослідників зміг експериментально довести, що так званий резервний комплекс студента можна розкривати у звичайному стані свідомості за рахунок цілеспрямованого використання різноманітних сугестивних впливів, які здавна нерідко застосовують досвідчені творчо працюючі педагоги [2,с 56].

Певною науковою базою для цього стали дослідження російських учених А.Ковальова, В.М'ясищева, які виявили вплив слова на психічний стан студентів. Надзвичайно важливим був висновок, до якого упродовж тривалої експериментальної роботи дійшов учений Б.Хачапурідзе, про високу ефективність використання у навчально-виховних цілях неусвідомленої інформації, сприйнятої у звичайному стані свідомості. Г.Лозанов підтвердив зв'язки сугестології з психологією йоги та Радянською психологією. У рая-йоги він запозичив та модернізував техніки керування свідомістю, концентрацією та використання ритму дихання. Із Радянської психології Г.Лозанов запозичив уявлення, що кожний студент може вивчити предмет на однаковому рівні знань. Він

стверджував, що його метод працює однаково успішно, незалежно від того, є студент академічно обдарованим чи ні. Разом з тим, учений виділив три види сугестії, які використовуються у навчальному процесі для зняття різноманітних психологічних бар'єрів у студентів:

1) *Психологічна сугестія*. Викладач проводить заняття з урахуванням психотерапевтичних, психологічних та психогігієнічних факторів, крім того, з врахуванням також емоційного впливу, використовуючи логічні форми подачі матеріалу.

2) *Дидактична сугестія*. На заняттях використовуються особливі прийоми, що активізують навчання.

3) *Художньо-естетична сугестія*. Викладач використовує на заняттях різні види мистецтва (музику, живопис, елементи театру) з метою емоційного впливу на студента та гармонізацію заняття.

У вітчизняній педагогіці наступниками Г.Лозанова стали: Л.Гегечкори, Г.Китайгородська, О.Леонтьєв, С.Пальчевський, В.Петрусинський, Н.Смирнова, І.Шехтер та ін., а сам метод отримав назву «лозановський», потім був перейменований на «експрес-метод», а на сьогодні це – «інтенсивний метод». Розроблювані методи інтенсивного навчання базуються на взаємодії усвідомлюваних і неусвідомлюваних компонентів психіки в процесі засвоєння та перероблення інформації. Принцип двоплановості та сприйняття навчального матеріалу лежить в основі побудови курсу інтенсивного навчання. Технологія інтенсифікації навчання здійснюється за допомогою релаксопедії в педагогічному процесі за рахунок використання резервів психіки.

Головним завданням цієї методики є оволодіння в обмежений час певною сумою знань, вироблення умінь та навичок розуміння усного мовлення. Уміння розуміти усне мовлення, що відпрацьовується вже на початковому етапі навчання, удосконалюється, перетворюється в навичку та забезпечує розуміння від 50 до 100 % об'єму інформації, що сприймається на слух.

Сугестивна технологія – це навчання на основі емоційного навіювання в стані неспання, що спричиняє надзапам'ятовування. Воно передбачає комплексне використання всіх вербальних і невербальних, зовнішніх і внутрішніх засобів сугестії. Реалізація цієї концепції передбачає створення особливих психолого-педагогічних умов навчання людини. Для викладача це означає:

1. високий авторитет: широка обізнаність, видатні особисті якості, сила переконання тощо;
2. інфантилізація: встановлення природного середовища довіри, коли студент ніби доручає себе викладачеві;
3. двоплановість при введенні нового матеріалу: кожне слово, яке несе самостійне смислове навантаження, супроводжується відповідною інтонацією, жестом, мімікою тощо.

Для студента необхідно:

1. формування віри в здійсненність навчальних завдань;
2. постійне позитивне емоційне підкріплення за рахунок естетичних і комфортних умов;
3. навіювання думки про великі можливості інтелекту студентів;
4. демонстрації швидкого поступу у вивченні дисципліни;
5. «занурення» в навчальну дисципліну, концентроване вивчення матеріалу: щодня тільки одна навчальна дисципліна по 4-6 год. упродовж 2-3 місяців тощо.

Висока ефективність сугестивного навчання поєднується з яскраво вираженими психотерапевтичним, психогігієнічним і психопрофілактичним ефектами, які ще не вичерпали своїх можливостей і мають великі внутрішні резерви свого розвитку. Досліджував це питання впродовж багатьох років А.Ігнатенко.

Сугестопедичне навчання, поліпшує пам'ять і сприяє прискоренню автоматизації в запам'ятовуванні нового навчального матеріалу, завдяки приємному переживанню та ефекту відпочинку, відсутності втоми,

розкриває резерви цілісної особистості студента. Стосовно студента сугестопедія виступає як глобальна система, яка цілеспрямовано використовує як усвідомлювані, так і неусвідомлювані форми інформації. Помітну роль у виявленні резервних можливостей особистості грають периферійні перцепції, неусвідомлені реакції, мотивації, потреби, а також неусвідомлені автоматизовані елементи в рамках свідомої діяльності. Важливе значення в сугестопедії має не лише глобальний, тобто всеохоплюючий підхід до особистості студента, а й такий же підхід до розробки навчального змісту. Це дало право Г.Лозанову стверджувати, що в основі сугестопедичного навчання лежить «глобалізація плюс естетизація».

Стосовно останньої мається на увазі використання засобів мистецтва з метою розкриття резервів пам'яті студента. Глобалізація навчального матеріалу в так званих глобальних темах певним чином нагадує його блокову подачу в діяльності вітчизняних викладачів-новаторів. Під час вивчення глобальної теми, з одного боку, студенти отримують цілісне враження від поданого матеріалу, а з іншого, одночасно дізнаються і про деякі подробиці, конкретні часткові випадки. У наступних розробках глобальної теми ці часткові випадки закріплюються, розширюються, поєднуючись із загальним. Але тепер уже елементи будуть на першому плані, а цілісне, загальне – на другому. Тут чітко помітна двоплановість, яка, до речі, є однією з найхарактерніших рис усієї сугестопедичної навчальної системи. Глобальний підхід у навчанні привчає студентів до цілісності в світопізнанні, сприяє тому, щоб ця цілісність перетворюється у стиль навчальної праці.

В основі сугестопедичного навчання за Г.Лозановим лежить три основних принципи: 1) принцип радості, ненапруженості та концентративної психорелаксації; 2) принцип єдності свідомого-парасвідомого та інтегральної мозкової активації; 3) принцип сугестивного взаємозв'язку на рівні резервного комплексу. Перший із цих

принципів передбачає відчуття радості від навчання, психічну релаксацію і ненапружену концентрацію. Сугестопедія засвідчує, що для концентрації уваги людини не потрібне напруження з її боку, а, навпаки, доцільний психічний спокій, стан розслабленості. Важлива тут психічна релаксація, а не м'язова. Поєднання концентрації з психічною релаксацією є прикладом діалектики в психології: з одного боку – психічне розслаблення, спокій, а з другого – концентрація уваги, можливостей пам'яті, що супроводжується розкриттям резервних глибин психіки учня. Стан концентративної психорелаксації мимовільно виникає в учня, паралельно із створенням відповідних зовнішніх умов. Сугестопедія використовує мізерні долі концентративної психорелаксації. Спрямовується на те, щоб кожний учень міг самостійно досягати цього стану. В такому випадку вважається, що сугестопедія переростатиме в автосугестопедію. Доведено, що почуття радості в сугестопедичному навчанні певним чином іде від переборення труднощів, швидкого і легкого засвоєння великих обсягів навчального матеріалу. Один з початкових варіантів сугестопедії за Г.Лозановим передбачає поступове переростання сугестопедичного навчання у старших класах у самостійну роботу школярів із консультаціями з боку вчителів.

Принцип єдності свідомого-парасвідомого та інтегральної мозкової активації полягає у цілеспрямованому використанні вчителем-сугестологом не тільки того, що потрапляє в центр свідомості та уваги учня, а й певних елементів емоційної сфери особистості, установок, мотивацій, інтересів та устремлінь, периферійних перцепцій. Тобто поряд з усвідомленими реакціями і функціями школяра використовується й парасвідома активність.

Принцип сугестивного взаємозв'язку на рівні резервного комплексу означає, що навчальний процес завжди повинен відбуватися на рівні невикористовуваних внутрішніх резервів учня. У цьому випадку рівень сугестивного взаємозв'язку визначатиметься ступенем розкриття їх.

Зазначимо, що всі ці принципи необхідно реалізувати одночасно, в єдності за допомогою психологічних, дидактичних і артистичних засобів.

Огляд теоретичних основ сугестопедичного навчання дав змогу виділити чотири етапи в розвитку сугестопедагогіки і на основі цього чітко визначити місце сугестопедії в ній та основні її внутрішні і зовнішні характеристики. Перший етап за Л.Близниченком донауковий, пов'язаний із первинним нагромадженням знань та окремих практичних спроб з метою цілеспрямованого застосування засобів навчання у педагогічній діяльності. Верхньою межею його є 1936 р., що зв'язано з початком систематичних гіпнопедичних досліджень А.Свядоща. Другий – гіпнопедичний. Починається з 1936 р. і закінчується у другій половині 60-х рр. XX ст., коли цей напрям вичерпує себе як один із початкових напрямів сугестопедагогіки. Третій – етап паралельного розвитку релаксопедії і сугестопедії. Його нижньою хронологічною межею є 1966 р. Верхньою – початок 70-х років XX ст., коли теоретичні та практичні основи релаксопедії та сугестопедії уже були закладені. Четвертий етап розвитку сугестопедагогіки – етап появи модифікованих на основі релаксопедії та сугестопедії інтенсивних методів навчання та подальшої розробки теоретичних і практичних основ релаксопедії і сугестопедії розпочався з початку 70-х років XX ст. Продовжується по сьогоднішній день, засвідчуючи творчий характер сугестопедагогіки як педагогічного напрямку і особливо сугестопедії як найсучаснішої і найголовнішої його складової.

аспекті.

Отже, основна мета навчання – формування особистості студента – співвідноситься з організацією викладання як педагогічного спілкування, в якому викладач разом із студентом ставить перед собою та вирішує комунікативно-пізнавальні завдання засобами усного мовлення. Вибір таких завдань, як аргументація, доказ, переконання, переосмислення та ін., дозволяє викладачеві навчати студентів за допомогою різного

матеріалу висловлювати власну точку зору, погляди, оцінки, відношення. Водночас саме формою роботи стимулюється відкритість, довірливість, об'єктивність та принципіальність спілкування зі студентами. У цьому віці, найбільш інтенсивно проходить процес регулювання, накопичення, збереження, логічного переструктурування отриманих знань, їх проектування на практичну діяльність.

Навчання у ВНЗ сприяє структуруванню інтелекту та базується на особливостях його функціонування. У студентському віці зростає роль фактора уваги (у 18-21 він займає четверте місце, а у 20-22 – друге). Це свідчить про важливість цілеспрямованої роботи над організацією уваги студентів у навчальному процесі. Розвиток мислення та пам'яті відбувається в тісному зв'язку. Навчальні завдання повинні включати два плани: розуміння та запам'ятовування, осмислення та структурування в пам'яті студента засвоюваного матеріалу. Активізація пізнавальної діяльності студента не повинна бути самоціллю, вона повинна постійно супроводжуватись організацією запам'ятовування. Визначення мотиваційної забезпеченості студента є однією з основних завдань навчання, яку рекомендують вирішувати навіть на рівні «мотиваційного відбору», що власне доповнює екзаменаційний відбір. Тут виникає відповідальне психолого-педагогічне завдання первісного формування студента як суб'єкта навчальної діяльності.

Види навіювання можна класифікувати на підставах, визначених далі. Залежно від джерела впливу вирізняють такі види навіювання: а) навіювання — дія, вчинена іншою людиною, б) самонавіювання — об'єкт навіювання збігається з його суб'єктом. Залежно від стану суб'єкта навіювання розрізняють: а) навіювання в стані пильнування; б) навіювання в стані природного сну; в) навіювання в гіпнотичному стані. Незважаючи на те, що в сучасній дидактиці використовується і навіювання в стані гіпнозу, і навіювання в стані сну (наприклад, вивчення іноземної мови уві сні —

гіпнопедія), найбільший інтерес викликають особливості навіювання в стані пильнування, тому що вони найперспективніші в педагогічному відношенні.

Залежно від наявності чи відсутності у сугестора мети і усвідомленого застосування зусиль для її досягнення вирізняють: а) навмисне і б) ненавмисне навіювання. Під час навмисного навіювання педагог цілеспрямовано і свідомо організовує психологічний вплив для досягнення поставленої мети. Ненавмисне навіювання відбувається тоді, коли педагог не ставить собі за мету нав'язати певну думку, дію, вчинок. Часто викладач не усвідомлює, що звичні, стереотипні звертання до одного й того самого студента мають сильний навіювальний вплив. Він звично повторює: «Ти, як завжди, не готовий і говориш дурницю»; «Крім пустощів від тебе не очікуєш іншого»; «Я бачу, ти просто не виправний»; «Куди тобі братися за це, ти все одно не зробиш». Не маючи наміру нав'язати учню невіру у свої сили, фразами про неможливість виправити недоліки педагог фактично «підштовхує» його до цих висновків. Повторюючи в процесі навчання слова: «Іспит покаже, на що ви здатні. Не думайте, що вам вдасться легко «проскочити». Усі ваші недоліки на іспиті виявляються», — викладач систематично навіює студентам страх перед іспитом і непевність у власних силах, що паралізує їхню пізнавальну активність і значно знижує результати іспиту.

Педагог, який добре усвідомлює мету педагогічного впливу, реалізує її і через переконання, і через навіювання. Найчастіше навмисне навіювання виявляється в окремих репліках педагога на адресу вихованців: («добре», «молодець», «у тебе помітні успіхи»), у доброзичливому, підбадьорливому погляді, посмішці, в інтонації голосу, нарешті, у зовнішньому вигляді викладача: його зібраності, підтягнутості, оптимістичному настрої, мажорності відносин зі студентами [4, с. 144].

Самонавіювання також буває навмисним і ненавмисним. У першому випадку людина свідомо починає зусилля для коригування небажаних якостей, у другому — здійснює це неусвідомлено. За результатами навіювальний вплив може бути: а) позитивним і б) негативним. Результатом

першого є формування позитивних психологічних якостей (звичок, інтересів, поглядів, відносин). У процесі негативного навіювання свідомо чи неусвідомлено, навмисно чи ненавмисно людині «прищеплюються» негативні психологічні якості, властивості й стани (занижена самооцінка, необов'язковість тощо).

Самонавіювання також може бути і позитивним, і негативним. У першому випадку особистість формує в себе позитивні якості, мобілізує сили й здібності; у другому, потрапляючи під тиск ситуації, «переконує» себе в домінуванні негативних якостей. Залежно від змісту вирізняють: а) відкрите навіювання, у якому мета навіювання прямо збігається з його формою: сугестор прямо і відкрито закликає того, на кого він здійснює навіювання, до здійснення певних дій чи утримання від них («Тепер ви будете виконувати завдання», «більше ти не будеш пропускати заняття»). Таке навіювання характеризується спрямованістю на конкретну особу; б) закрите (непряме чи опосередковане) навіювання, у якому мета впливу «замаскована»: прямо не говориться, що саме навіюється, а часто міститься лише натяк на бажану дію чи вчинок.

Розглянемо форми навіювання, які найчастіше зустрічаються в педагогічній практиці. Досить типовим, особливо для шкіл, є використання навмисного відкритого навіювання (яке також називають прямим навіюванням), що реалізується через такі форми, як команди. Накази й установки, що навіюють, сприяють виробленню в тих, хто навчається, дій, що виконуються автоматично, тобто без контролю свідомості. У цьому разі учні ніби цілком довіряють учителю щодо доцільності здійснення необхідних дій. Подібні словесні впливи, розраховані на автоматизм виконання, широко використовуються в спорті, іграх, ситуаціях наведення порядку («устати», «кроком руш» тощо), лаконічних наказах, які застосовують вчителем для дисциплінування учнів («закрити підручники»). Однак треба пам'ятати, що командні накази як особливі форми вербального впливу, виражені в короткій формі, беззастережно виконуватимуться тільки тоді, коли вони не суперечать

сформованим традиціям чи чинним нормативним указівкам. А якщо ні, то беззастережного виконання не буде [5, с. 98].

Умовно всі накази й команди, що використовуються в навчально-виховній практиці, поділяються на такі типи:

- 1) попередні, чи мобілізуючі («увага, приготуватися»), завдання яких — автоматична, миттєва мобілізація до будь-якої дії;
- 2) виконавчі («рівняйтесь, струнко, вперед, стій»), більшість з яких — так звані стройові команди;
- 3) заборонні («припинити, відставити»), покликані гальмувати здійснення тих чи інших дій;
- 4) дії за зразком («робіть як я, повторювати за Івановим»), що орієнтують учнів на точне копіювання тих чи інших дій.

Точне, бездоганне виконання таких команд є результатом кропіткої, тривалої роботи, що формує в учнів відповідні навички їх виконання. Застосування команд у педагогічній практиці має досить обмежений характер. Ширше застосовується навіювальне наставляння, яке відрізняється від команд і наказів тим, що використовується для розв'язання складніших завдань — перебудови сформованих установок, формування готовності до необхідних дій.

Навіювальне наставляння здійснюється у вигляді лаконічних фраз — так званих формул навіювання. Наприклад, педагог хоче домогтися, щоб в учня сформувалася позитивна установка на виконання домашніх завдань. Виразно дивлячись йому в очі, викладач максимально наказовим голосом говорить: «Ти можеш і повинен добре вчитися. Ти сьогодні виконаєш домашнє завдання». При цьому педагог не мотивує свої розпорядження, рекомендації, а саме навіює певний спосіб дій і поведінки. Навіювальне наставляння застосовується у разі виникнення необхідності заборони чи обмеження небажаних дій, а також для формування впевненості в собі в боязких, надто схвильованих учнів. Однак використання навіювального наставляння можливо тільки у разі сталих позитивних відносин між педагогом та учнем.

У разі стабільного, затяжного конфлікту воно заздалегідь приречено на невдачу.

Крім прямого педагогічного навіювання, велике значення в практиці має і непряме навіювання, що подається не в імперативній формі, а у вигляді розкриття якогось зовні нейтрального стосовно подій факту чи опису будь-якого випадку. Часто за умови правильної методичної підготовки, наприклад підборі ситуації чи розповіді великої сили емоційного впливу, непряме навіювання виявляється більш ефективним, ніж пряме. Непряме навіювання є також важливим засобом подолання внутрішнього опору учнів прямому виховному впливу. Воно також розраховано на безумовне, некритичне неприйняття інформації, але в цьому разі позиція педагога не нав'язується учню, вона не торкається його самолюбства, а інформація, яка йому повідомляється, не відкидається ще до того, як її зрозумів і прийняв учень. Так, якщо на пряме зауваження учень неминуче встав би в захисну позу, намагаючись «врятувати» самооцінку, то тут він сам аналізує позитивне чи негативне значення власних вчинків, рис характеру тощо. Педагог ніби озброює його критеріями самооцінки, об'єктивність і значущість яких учень не бере під сумнів, а беззастережно приймає.

Вирізняють такі форми непрямого навіювання: натяк (учню, який відволікається від спільної справи, педагог дбайливо говорить: «Ти часом не стомився?»); непряме навіювальне схвалення; непрямий навіювальний осуд. Використання навіювання як методу педагогічного впливу можливо лише за наявності належної техніки виконання цієї діяльності: уміння володіти мімікою і жестами, володіння широким арсеналом виразних засобів мовлення тощо. Часто ефективність навіювального впливу залежить від таких дрібниць, як постановка голосу, погляд, рухи. Так, під час проведення навіювального наставляння невербальні засоби повинні підкріплювати зміст словесного впливу та його інтонацію, а не суперечити їм.

Практичне застосування навіювального впливу має ґрунтуватися на умінні управляти емоціями, підібрати точну форму для висловлення власних

почуттів чи для виконання відповідного педагогічного завдання. Ігнорування цих вимог, спроба обійтися невиразними педагогічними засобами прирікає педагога на невдачу.

Однією з ефективних умов ефективного навіювання є особлива якість психіки людини, на яку здійснюють вплив, — сугестивність. Сугестивність — це здатність людини змінювати свою поведінку на вимогу іншої особи чи групи людей, не спираючись при цьому на логіку чи свідомі мотиви, тобто підсвідома підлеглість вимогам інших людей. Причому людина, що виконує «підказану» їй дію, часто сама щиро впевнена, що це є результатом самостійно прийнятого рішення. Сугестивність є нормальною властивістю нервової системи, однак її виразність у кожному конкретному випадку неоднакова. Вона залежить від віку (чим молодше, тим вище), статі (найчастіше жінки більш чутливі до навіювання), інтелекту (з підвищенням рівня освіти сугестивність звичайно знижується), стану здоров'я (після перевтоми чи захворювання сугестивність стає вищою) та інших чинників. Крім того, вона значно варіює залежно від виду навіювання й авторитетності тієї особи (групи, від якої виступає дана особа), що здійснює навіювання.

Висновки. Отже, використання засобів сугестопедичного навчання суттєво підвищує не лише репродуктивний, а й творчий рівень засвоєння знань, умінь і навичок студентів. При чому інтенсивне засвоєння традиційних компонентів змісту вищої освіти вивільняє час і покращує можливості для засвоєння досвіду емоційно-чуттєвого ставлення до світу, досвіду творчої діяльності, формування на цій основі духовності, що безпосередньо впливає на характер розв'язання соціальних завдань, поставлених перед сучасною освітою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артеменко В.Б. Дистанційні технології та курси: створення і використання в освітній діяльності: монографія / В.Б.Артеменко, Л.В.Ноздріна, О.Б.Зачко. — Л., 2008. — 295 с.

2. Белова О.К. Педагогічні технології в сучасній освіті: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. інж.-пед. спец.] / Белова О.К., Коваленко О.Е. – Х.: Контраст, 2008. – 148 с.
3. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посіб. / І.Д.Бех. – К.:ІЗМН, 1998. – 204 с.
4. Бойчук П.М. Сучасні педагогічні технології: дидактично-інформаційний аспект / Бойчук П.М., Нісімчук А.С., Панасюк Н.Л. – Луцьк: Твердиня, 2009. – 268 с.
5. Буйницька О.П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання: курс лекцій / О.П.Буйницька. – Кам'янець-Поділ.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2010. – 180 с.

LITERATURA

1. Artemenko V.B. Dystantsiini tekhnolohii ta kursy: stvorennia i vykorystannia v osvithnii diialnosti: monohrafiia / V.B.Artemenko, L.V.Nostrina, O.B.Zachko. – L., 2008. – 295 с.
2. Bielova O.K. Pedahohichni tekhnolohii v suchasni osviti: [navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. inzh.-ped. spets.] / Bielova O.K., Kovalenko O.E. – Kh.: Kontrast, 2008. – 148 s.
3. Bekh I.D. Osobystisno zoriientovane vykhovannia: nauk.-metod. posib. / I.D.Bekh. – K.:IZMN, 1998. – 204 s.
4. Boichuk P.M. Suchasni pedahohichni tekhnolohii: dydaktychno-informatsiinyi aspekt / Boichuk P.M., Nisimchuk A.S., Panasiuk N.L. – Lutsk: Tverdynia, 2009. – 268 s.
5. Buinytska O.P. Informatsiini tekhnolohii ta tekhnichni zasoby navchannia: kurs lektsii / O.P.Buinytska. – Kam'ianets-Podil.: Kyiv. un-t im. B.Hrinchenka, 2010. – 180 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

**Підборський Юрій Григорович – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди».**